

Odnos anonimnosti i spremnosti na nasilna ponašanja preko interneta

Svalina, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:005697>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**ODNOS ANONIMNOSTI I SPREMNOSTI NA NASILNA
PONAŠANJA PREKO INTERNETA**

Diplomski rad

Nikolina Svalina

Mentor: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić

Osijek, 2017.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Studij: Diplomski studij psihologije

Nikolina Svalina

**ODNOS ANONIMNOSTI I SPREMNOSTI NA NASILNA
PONAŠANJA PREKO INTERNETA**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana socijalna psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić

Osijek, 2017.

Odnos anonimnosti i spremnosti na nasilna ponašanja preko interneta

Ciljevi rada bili su ispitati razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u situacijama različitih razina anonimnosti, utvrditi spolne razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u situacijama različitih razina anonimnosti i u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta te ispitati razlike u razini samopoštovanja s obzirom na spremnost na činjenje nasilja u različitim razinama anonimnosti. Istraživanje je provedeno na uzorku od $N = 345$ sudionika te dva poduzorka od $N = 68$ i $N = 83$ sudionika. Rezultatima istraživanja utvrđeno je kako su osobe spremnije na činjenje nasilja u situaciji kada nisu anonimne. Spolne razlike utvrđene su u spremnosti na činjenje nasilja u situacijama djelomične i potpune anonimnosti pri čemu su na nasilje bile spremnije osobe muškog spola. Spolne razlike u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta nisu utvrđene. Nisu utvrđene ni razlike u razini samopoštovanja u spremnosti na činjenje nasilja s obzirom na različite razine anonimnosti.

Ključne riječi: spremnost na nasilje preko interneta, anonimnost, doživljavanje nasilja, činjenje nasilja, samopoštovanje

Relationship between anonymity and willingness to act violently via internet

The main objectives of study were to examine the differences in willingness to commit violence over the internet in situations with different levels of anonymity, to determine gender differences in willingness to commit violence over the internet in situations with different levels of anonymity, in bullying and victimization over the internet and also to examine the differences in the level of self-esteem in situations with different levels of anonymity. The study was conducted on a sample of $N = 345$ participants and two subsamples of $N = 68$ and $N = 83$ participants. Results have shown that people are more willing to commit violence in a situation where they are not anonymous. Gender differences were found in the willingness to commit violence in situations of partial and complete anonymity with males being more willing on doing so under said circumstances. Sex differences in the real life bullying and victimization over the internet have not been established. Differences in the level of self-esteem in willingness to act violently via internet in situations with different levels of anonymity were also not found.

Key words: willingness to act violently on Internet, anonymity, cyber victimization, cyberbullying, self-esteem

Sadržaj

Uvod.....	1
Definicija i podjela nasilja preko interneta.....	2
Rasprostranjenost i spolne razlike u nasilju preko interneta	3
Faktori koji utječu na uključivanje u nasilje preko interneta i doživljavanje istog	5
Anonimnost i nasilje preko interneta.....	7
Posljedice nasilja preko interneta	8
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja.....	9
Metoda.....	10
Sudionici.....	10
Instrumenti	10
Postupak	12
Rezultati	12
Testiranje preduvjeta za provođenje parametrijskih testova	12
Deskriptivni podaci	15
Razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti.....	16
Spolne razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti, stvarnom činjenju nasilja i doživljenom nasilju preko interneta.....	17
Razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti.....	18
Rasprava.....	19
Razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti.....	19
Spolne razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti, stvarnom činjenju nasilja i doživljenom nasilju preko interneta.....	21
Razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti.....	23
Doprinosi i ograničenja rada	24
Implikacije i smjernice za buduća istraživanja.....	25
Zaključak.....	27
Literatura	28

Uvod

Trend sve većeg širenja i korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije može se opaziti već niz godina. Ubrzani razvoj ovog tipa tehnologije u zadnjih je pedesetak godina značajnom broju ljudi ponudio nove načine prikupljanja, pohranjivanja, obradbe, širenja i razmjene informacija. Također, omogućio im je i beskonačnu platformu na kojoj je to moguće – internet. Upravo zbog toga, danas je gotovo nezamislivo snalaziti se u suvremenom svijetu bez interneta i tehnologije koja je s njime povezana.

Posebno se to može opaziti kod adolescenata koji su se još 2014. godine nalazili među većinskim korisnicima interneta te tako činili 26,5% njegove ukupne populacije („Internet use by age group worldwide“, 2016). Jhala i Sharma (2016) navode kako je osobama adolescentske dobi internet postao neophodan ne samo za instrumentalne i edukacijske svrhe, kao što je rad u školi i prikupljanje informacija, već i za one komunikacijske. Uistinu, istraživanja (Subrahmanyam i Greenfield, 2008, Jones i Fox, 2009, Jhala i Sharma, 2016) pokazuju kako adolescenti intenzivno koriste novije komunikacijske oblike poput instant poruka, e-mail i SMS poruka, kao i općenito komunikaciju koja se odvija na internetu, odnosno blogove, stranice za dijeljenje videa i fotografija, društvene mreže te online igre i virtualnu stvarnost. Uz navedeno, velik dio adolescenata internet koristi za praćenje vijesti, odnosno aktualnih zbivanja u okolini i svijetu (Jhala i Sharma, 2016) te putem njega traži potporu i informacije o razvojno osjetljivim pitanjima s kojima se susreću, poput onih o identitetu (Gross, 2004, Valkenburg i Peter, 2009), intimnosti i seksualnosti (Valkenburg i Peter, 2011). Osim toga, mladi internet koriste i kako bi razvili bliske i smislene odnose s drugima (Valkenburg i Peter, 2009).

Nedvojbeno, internet je postao nova vrsta socijalne okoline koja je od osobe udaljena isto koliko i njezin kompjuter ili mobilni telefon. Kao takav, navode Lapidot-Lefler i Dolev-Cohen (2015), svojim korisnicima omogućuje ogroman raspon aktivnosti bez fizičkih ograničenja čime podupire rast i razvoj raznolikih ljudskih ponašanja, među ostalim i onog nasilničkog. Katz (2012, prema Deschamps i McNutt, 2016) navodi kako je uloga interneta u nasilničkom ponašanju složena te uključuje niz agresivnih, zločinačkih i drugih sličnih ponašanja počinjenih od strane ljudi svih dobnih skupina prema ljudima svih dobnih skupina, pomoću različitih komunikacijskih tehnologija u međunarodnom kontekstu. Istraživanja pokazuju kako je njegova česta uporaba s jedne strane pozitivno povezana sa sposobnošću ljudi, posebno adolescenata, da učinkovito koriste informacijsko-komunikaciju tehnologiju, ali isto tako i s njihovim sudjelovanjem u rizičnim pa tako i nasilničkim ponašanjima (Green, Brady, Olafsson, Hartley i Lumby, 2011, Walrave i Heirman, 2011).

Uzimajući sve navedeno u obzir, može se zaključiti da se uz prednosti koje nudi, s razvojem informacijsko komunikacijske tehnologije, posebno interneta, razvio i njoj karakterističan oblik nasilja. Time se dosadašnje žarište istraživanja adolescentskog nasilja, s velikim naglaskom na ono koje se događa u školi, premjestilo na nasilje preko interneta koje, navode Juvonen i Gross (2008), više nije ograničeno samo na školsko dvorište.

Definicija i podjela nasilja preko interneta

Definicija nasilja preko interneta nije usuglašena među istraživačima koji proučavaju tu tematiku. Tako Li (2008) nasilje preko interneta definira kao nasilje koje se odvija putem uređaja elektroničke komunikacije poput e-maila, mobitela, digitalnih pomoćnika, instant poruka i World Wide Weba. Jovoven i Gross (2008) definiraju ga kao korištenje interneta ili drugih digitalnih komunikacijskih sredstava za vrijeđanje ili prijetnju drugima, dok ga Hinduja i Patchin (2008) definiraju kao namjerno uzrokovanje štete drugima, na ponavljajući način, putem elektroničkih uređaja. Smith i suradnici (2008) ga, primjerice, definiraju kao agresivan, namjeran, ponavljajući čin kojeg provodi pojedinac ili grupa pojedinaca korištenjem elektroničkih oblika kontakta, a koji je usmjeren prema osobama koje se ne mogu lako obraniti. Ono što je zajedničko različitim definicijama nasilja preko interneta jest to da se u dobrom dijelu njih ono definira pomoću jednog ili više kriterija tradicionalnog nasilničkog ponašanja koji se, navodi Olweus (1993) odnose na to: (1) da je ono agresivno i namjerno činjenje štete, (2) da se provodi u više navrata tijekom vremena te (3) da je za odnos u tom ponašanju karakteristična neravnoteža moći, uz naglašavanje činjenice da se ono odvija putem elektroničkih uređaja i medija. Međutim, uz navedene, za definiranje nasilja preko interneta, dodaju Slonje i Smith (2008), važna su još dva kriterija svojstvena samo njemu; (4) anonimnost, odnosno nemogućnost saznanja napadačeva identiteta te (5) aspekt javnog nasuprot privatnom, odnosno mogućnost uključivanja ogromnog broja ljudi u napad na pojedinca.

Budući da se, kao što je već spomenuto, nasilje preko interneta dobrim dijelom preklapa s tradicionalnim nasilničkim ponašanjem koje se dijeli na velik broj različitih, konkretnih ponašanja, velik je broj ponašanja koja spadaju i pod nasilje preko interneta. Willard (2007) takva ponašanja dijeli u sedam nadređenih kategorija:

(1) *bješnjenje*, koje se odnosi na slanje ljutih, nepristojnih, vulgarnih poruka (u kojima se koriste psovke, opsceni jezik) o osobi na online grupe ili toj osobi putem e-pošte ili drugih vrsta tekstualnih poruka,

(2) *uznemiravanje preko interneta*, odnosno slanje uvredljivih poruka putem e-maila ili drugih vrsta tekstualnih poruka nekoj osobi,

(3) *klevetanje*, koje se odnosi na slanje štetnih, neistinitih, ili okrutnih izjava o osobi drugim ljudima ili na objavu takvog materijala na internetu,

(4) *maskiranje*, odnosno predstavljanje kao druga osoba te slanje ili objavljivanje materijala pod tuđim identitetom kako bi se tu osobu prikazalo lošom,

(5) *otkrivanje*, koje se odnosi na slanje ili objavljivanja materijala o osobi koji sadrže osjetljive, privatne ili neugodne informacije (primjerice objava da je osoba homoseksualne orijentacije, bez da je ta osoba to otkrila drugima), uključujući i prosljeđivanje privatnih poruka ili slika,

(6) *isključenje*, koje se odnosi na okrutno isključivanje nekoga iz grupe ili više različitih grupa na internetu čime se osobi onemogućava sudjelovanje u online društvenim aktivnostima, te

(7) *uhodjenje preko interneta*, odnosno online uznemiravanje koje uključuje prijetnju nanošenjem štete, ili je, samo po sebi, pretjerano zastrašujuće.

Osim navedene podjele, nasilje preko interneta često se dijeli i na prirodu napada. Nocentini i suradnici (2010) tako ga dijele na: (1) *pismeno-verbalno* koje uključuje radnje omogućene pomoću pismenih ili verbalnih oblika nasilničkog ponašanja (na primjer, telefonski pozivi, tekstualne poruke, e-mail), (2) *vizualno* koje podrazumijeva napade počinjene putem vizualnih oblika nasilničkog ponašanja (na primjer, objavljivanje kompromitirajućih slika), (3) *isključujuće* koje se odnosi na označavanje člana grupe izopćenikom, te (4) *oponašajuće* koje se odnosi na sofisticiranije napade prilikom kojih se koristi identitet druge osobe. Isto tako ono se dijeli uzimajući u obzir elektroničke uređaje i medije putem kojih se odvija: kompjutere, mobilne telefone, društvene mreže i slično (Katzner, 2009), te s obzirom na način njegova provođenja, odnosno je li ono direktno ili indirektno (Langos, 2012). Neovisno o sitnim razlikama u definicijama i podjelama nasilja preko interneta iz bilo koje od njih može se zaključiti da je u svojoj suštini ono kompleksan problem kojeg valja proučavati prvenstveno zbog njegove sve veće rasprostranjenosti, ali i posljedica koje ostavlja na osobe uključene u njega.

Rasprostranjenost i spolne razlike u nasilju preko interneta

Nasilje preko interneta tijekom godina povećalo se s trendom sve većeg korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Wolak, Mitchell i Finkelhor (2006) proveli su longitudinalno istraživanje u razdoblju od 2000. do 2005. godine te su otkrili kako se stopa nasilja preko interneta u tih 5 godina povećala za oko 50% (s prijašnjih 6% na 9%). Međutim, u različitim istraživanjima koja se bave rasprostranjenosti nasilja preko interneta rezultati variraju. Calvete i suradnici (2010) u istraživanju koje su proveli na uzorku od 1 431 osoba adolescentske dobi navode kako je 44.1% njih izjavilo da su sudjelovali u nekom obliku

nasilničkog ponašanja preko interneta. Slonje i Smith (2008) navode kako je u istraživanju u Velikoj Britaniji, koje je 2005. godine proveo Nacionalni dom za djecu, od ispitanih 770 djece u dobi od 11-19 godina njih 11% priznalo da su bili zlostavljači ili sudionici zlostavljanja, dok ih je 20% odgovorilo da su bili maltretirani ili zlostavljani putem interneta. Obradom rezultata istraživanja koje su proveli Slonje i Smith (2008), na uzorku od 360 učenika u dobi od 12 do 20 godina, utvrđeno je kako 10.3% učenika vršilo nasilje preko interneta nad drugima, dok ih je 11.7% priznalo da su bili žrtve nasilja preko interneta. Ybarra i Mitchell (2004) na uzorku od 1 501 učenika dobili su podatke da je njih 12% činilo nasilje preko interneta, dok ih je tek 4% doživjelo takvo nasilje. Dok su u istraživanju koje su proveli Raskauskas i Stoltz (2007) pronašli kako je od 84 ispitanih učenika iz dvaju srednjih škola u SAD-u, u dobi od 13-18 godina, čak 49% njih izjavilo da su bili žrtve nasilja preko interneta.

U istraživanjima u kojima su ispitivane spolne razlike rezultati većinom upućuju na to da su osobe muškog spola sklonije činiti nasilje preko interneta, dok su rezultati doživljavanja nasilja preko interneta nekonzistentni te variraju od toga da su osobe ženskog spola sklonije doživljavanju nasilja do toga da ne postoji razlika u spolu kod doživljavanja nasilja. Tokugana (2010) navodi kako osobe ženskog spola mogu biti u većoj opasnosti da postanu žrtve nasilja preko interneta zbog nemogućnosti njihova fizičkog maltretiranja u elektroničkim kontekstima. Naime, s obzirom da osobe preko interneta nisu i ne mogu biti izložene fizičkom nasilju, vršenje nasilja preko interneta nad osobama ženskog spola može se činiti opravdano u smislu da su one sada protivnici koji mogu uzvratiti istom mjerom, što često ne mogu kada su izložene fizičkom nasilju. Paglia-Boak i suradnici (2012) su u istraživanju koje su proveli na 9 288 kanadskih učenika utvrdili da je svaki peti odgovorio da je bio žrtva nasilja preko interneta u proteklih dvanaest mjeseci, s tim da su djevojke dvostruko više izvještavale o tome da su bile žrtve. Li (2006) je također u svom istraživanju dobio rezultate koji upućuju na to da djevojke imaju veću vjerojatnost da će biti zlostavljane preko interneta od dječaka, kao i to da su dječaci ti koji većoj mjeri zlostavljaju (22% u odnosu na 12% djevojaka). S druge strane, u istraživanju kojeg su Baldry, Farrington i Sorrentino (2016) proveli na 5 058 učenika (10 do 18 godina) utvrdili su postojanje značajnih spolnih razlika u uključivanje u nasilno ponašanje preko interneta, s čak 81% muških sudionika uključenih u zlostavljanje preko interneta u odnosu na 39% ženskih sudionika, dok spolne razlike u doživljavanju nasilja preko interneta nisu utvrđene. Slične rezultate dobili su Lapidot-Lefler i Dolev-Cohen (2015) u svom istraživanju, na uzorku od 465 učenika, u kojem su utvrdili kako muški sudionici češće zlostavljaju preko interneta u odnosu na ženske sudionika te kako nema spolnih razlika u doživljavanju nasilja preko interneta.

Što se tiče istraživanja o rasprostranjenosti nasilja preko interneta na našim prostorima, Hrabri telefon i Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba proveli su nacionalno istraživanje na području Republike Hrvatske o iskustvima i ponašanjima djece i mladih na društvenoj mreži Facebook i internetu općenito, na uzorku od 1489 djece i mladih u dobi od 11 do 18 godina, te su dobili rezultate koji ukazuju na to da je 21% djece dobivalo uvredljive poruke, 16% poruke seksualnog sadržaja, 26% ih je bilo oklevetano, 16% ih je doživjelo krađu identiteta, a njih 11% bilo je isključeno iz neke grupe na internetu (Buljan Flander, 2016). Može se zaključiti da je u zlostavljanje preko interneta uključen značajan broj djece i adolescenata te da spol igra važnu ulogu u određivanju nasilnika i žrtve. Međutim, uz njega postoji velik broj faktora koji u tome igraju sličnu, ako ne i puno veću ulogu.

Faktori koji utječu na uključivanje u nasilje preko interneta i doživljavanje istog

Uz utjecaj spola, istraživanja su pokazala da osobne karakteristike, kao što su dob, ličnost, emocionalna kontrola i socijalne vještine utječu na način na koji će osobe koristiti internet te hoće li ga koristiti za negativne svrhe (Antoniadou, Kokkinos, Markos, 2016). Ševčikova i Šmahel (2009) proveli su istraživanje u kojem su uspoređivali čestinu agresivnih ponašanja na internetu među različitim dobnim skupinama (mlađi i stariji adolescenti te četiri skupine odraslih sudionika) te su dobili rezultate koji upućuju na to kako se najveći postotak agresora nalazi među mlađim (12-15 godina) i starijim adolescentima (16-19 godina). Doživljavanje nasilja bilo je jednako često u obje skupine adolescenata.

Kada je riječ o osobinama ličnosti, naglašene osobine poput psihoticizma, narcisoidnosti, impulzivnosti i traženja uzbuđenja predstavljaju rizične faktore za sudjelovanje mladih u nasilju preko interneta (Fanti, Demetriou, i Hawa, 2012). Naime, Antoniadou, Kokkinos i Markos (2016) navode kako nasilje preko interneta posebno privlači osobe s navedenim osobinama ličnosti jer im internet pruža beskonačnu publiku za kojom žude, smanjene verbalne signale i neposredne povratne informacije pa time i dovoljno mogućnosti za indirektno ispoljavanje agresije kojoj su skloni zbog svojih tendencija manipuliranja drugima. Traženje uzbuđenja također utječe i na doživljavanje nasilja preko interneta budući da su osobe kod kojih je ono izraženije sklonije preuzimanju rizika, poput otkrivanja svojih privatnih informacija strancima, te je zbog takvih njihovih karakteristika vjerojatnije da će se naći u situacijama u kojima će njihovo samo-razotkrivanje biti okrenuto protiv njih samih te ih učiniti žrtvama nasilja (Görzig i Frumkin, 2013).

Nadalje, loši socijalni odnosi i nedovoljno razvijene socijalne vještine također igraju ulogu u upuštanju u nasilje preko interneta budući da putem interneta osobe mogu zamaskirati

svoje društvene nedostatke koje imaju u komunikaciji licem u lice (Antoniadou i Kokkinos, 2013) te u isto vrijeme izventilirati frustracije koje zbog toga mogu imati (Jhala i Sharma, 2016). S druge strane, navode Katzer, Fetchenhauer, i Belschak (2009), te su osobine karakteristične i žrtvama nasilja preko interneta koje često izvještavaju o teškoćama u uspostavljanju socijalnih odnosa s drugima koje se sa stvarnog mogu prenijeti i u virtualni svijet. Još jedan od faktora koji igra ulogu u uključivanju i doživljavanju nasilja preko interneta jest empatija. Ang i Goh (2010) navode kako adolescenti koji sudjeluju u nasilju preko interneta često pokazuju smanjene razine kognitivne i afektivne empatije, no svojim su istraživanjem pokazali kako i osobe koje imaju adekvatnu razinu afektivne empatije također mogu biti uključene kako u nasilnička ponašanja tako i u viktimizaciju. Dodatni faktor rizika, navode Fanti, Demetriou i Hawa (2012), koji dovodi do razvoja i zlostavljanja i doživljavanja nasilja preko interneta je izloženost adolescenata nasilju putem medija. Naime, dalje navode, zlostavljači preko interneta mogu putem medija uočeno agresivno ponašanje vidjeti kao prikladno, korisno pa čak i moralno opravdano, što povećava vjerojatnost da će oni povećati svoje agresivno ponašanje. S druge pak strane, žrtve nasilja preko interneta izložene nasilju putem medija mogu svijet doživjeti zlim i zastrašujućim, što može dovesti do njihova povećanog straha i veće ranjivosti da budu žrtve svojih vršnjaka (Fanti, Demetriou, i Hawa, 2012).

Osim navedenih karakteristika, na uključivanje i doživljavanje nasilja preko interneta velikom mjerom utječu i same karakteristike interneta poput njegove dostupnosti, asinkroničnosti i anonimnosti. Valkenburg i Peter (2011) navode kako dostupnost interneta i beskonačne publike omogućuje osobama lako nalaženje, stvaranje i dijeljenje informacija o svom identitetu, seksualnosti i intimnosti što ih može zbližiti s velikim brojem ljudi koje inače ne bi imali priliku upoznati, ali ih radi toga učiniti izloženima sudjelovanju u nasilju i doživljavanju nasilja preko interneta. Asinkroničnost komunikacije preko interneta, odnosno činjenica da ljudi preko interneta ne komuniciraju u stvarnom vremenu, navodi Suler (2004), može potaknuti nasilje budući da se osoba ne mora nositi s nečijim neposrednim reakcijama što ju dezinhibira. Naime, dalje navodi, zbog zastoja u neposrednim povratnim informacijama, tijekom misli osobe može brže i postojanije napredovati prema dubljim izrazima toksične dezinhibiranosti koja zaobilazi uobičajene društvene norme. Drugim riječima, zbog izostanka neposrednih povratnih informacija osoba preko interneta može reagirati puno žešće i ozbiljnije nego kada bi na istu situaciju reagirala tijekom komunikacije licem u lice (Suler, 2004). Anonimnost koja je, kao što je već navedeno, i jedan od kriterija za određivanje nasilja preko

interneta, igra toliku ulogu u nasilju preko interneta da su brojna istraživanja posvećena isključivo njezinom razumijevanju.

Anonimnost i nasilje preko interneta

U istraživanju kojeg su proveli Ybarra i Mitchell (2004) utvrdili su kako je većina nasilnika preko interneta, njih 84%, znala identitet žrtve, dok čak 69% žrtava nije bilo upoznato s identitetom svog nasilnika. Slično tomu, u istraživanju kojeg su proveli Kowalski i Limber (2007) u kojem je sudjelovalo 3 767 učenika srednjih škola utvrđeno je da 48% adolescenata koji su bili žrtve nasilja preko interneta nisu bili sigurni u identitet nasilnika.

Valkenburg i Peter (2011) navode da anonimnost na internetu utječe na mogućnost kontroliranja samo-prezentacije i samo-razotkrivanja te može stimulirati impulzivne reakcije, koje mogu rezultirati dezinhibiranim, agresivnim i uvredljivim ponašanjem, kao i zlostavljanjem. Suler (2004) navodi kako je anonimnost jedan od glavnih faktora koji stvara učinak dezinhibicije budući da se, kada ljudi imaju priliku odvojiti ono što čine online od vlastitog načina života i identiteta, oni osjećaju manje ranjivima prilikom otkrivanja informacija o sebi ili prilikom agresivnih istupa. U slučaju izraženih sukoba ili drugih devijantnih radnji, anonimnost kod osoba može potaknuti to da reagiraju u trenutku, primarno na temelju trenutnog emocionalnog stanja, te tako dovesti do smanjene brige o tome što drugi misle o načinu na koji se prezentiraju i ponašaju (Joinson, 2001) ili pak do toga da u potpunosti izbjegnu odgovornost za svoja ponašanja (Suler, 2004).

U skladu s tim, Mason (2008) navodi da kada se izgubi uobičajena samokontrola, anonimnost može dopustiti osobama da izbjegnu osvetu ili posljedice svojih postupaka, što rezultira njihovim uvjerenjem da su njihova ponašanja skrivena na internetu. To potvrđuju i rezultati istraživanja Omernicka i Owsley Sood (2013) koji su pronašli da je s manjom transparentnosti identiteta prisutno više psovke, ljutnje, emocionalno negativnih riječi te manje pozitivno emocionalnih riječi u komentarima osoba na raznim društvenim stranicama. Uz navedeno, anonimnost potiče i konformiranje grupnim normama (Keipia i Oksanen, 2014), što pak može dovesti do deindividuacije i time također osobu potaknuti na agresivno, dezinhibirano i nasilničko ponašanje ukoliko takvo ponašanje provodi i podržava cijela skupina. Zanimljivo, Barlett i Gentile (2012) u longitudinalnom istraživanju koje su proveli utvrdili su kako i sami pozitivni stavovi prema anonimnosti na internetu bitno predviđaju internetsko zlostavljanje u budućnosti. Slične rezultate dobio je i Wright (2013) koji je u istraživanju otkrio kako su uvjerenja o anonimnosti mladih osoba bila povezana s agresijom preko interneta 6 mjeseci kasnije kroz njihove stavove o trajnosti digitalnih sadržaja (odnosno

o tome da što učine i naprave online neće tamo biti prisutno nakon određenog vremena) i njihovih uvjerenja da neće biti uhvaćeni u činjenju agresije.

Općenito, anonimnost kod osoba uključenih u nasilje preko interneta smanjuje krivnju za njihovo neadekvatno ponašanje te oni većinom prođu nekažnjeno, što zauzvrat potkrepljuje njihovo sudjelovanje u daljnjem nasilničkom ponašanju. Sticca i Perren (2012) tvrde da je upravo zbog anonimnosti, nasilje preko interneta teže od tradicionalnog nasilja budući da pruža neograničen broj mogućih nasilnika, stalnu izloženost osobe nasilju i manju mogućnost da od njega pobjegne. Ipak, s obzirom na sve što im anonimnost pruža, jasno je zašto mnogi korisnici interneta žele ostati anonimni unatoč povećanoj mogućnosti sudjelovanja u nasilju, bilo kao zlostavljači ili žrtve, te čak odbijaju sudjelovati na mjestima na kojima trebaju otkriti svoj pravi identitet (Omernick i Owsley Sood, 2013).

Posljedice nasilja preko interneta

Internetsko zlostavljanje na žrtvu može ostaviti niz negativnih posljedica koje se protežu od narušavanja akademskog uspjeha do narušavanja mentalnog zdravlja i cjelokupne kvalitete života. Ortega, Elipe i Monks (2012) navode kako žrtve nasilja preko interneta mogu imati niz različitih osjećaja u vezi nasilja koje se nad njima vrši, od zabrinutosti pa sve do ravnodušnosti. Juvonen i Gross (2008) navode kako je češće doživljavanje nasilja preko interneta povezano s većom patnjom te može uzrokovati nelagodu i anksioznost kod žrtava. U skladu s tim, Breguet (2007) navodi kako nasilje preko interneta uzrokuje emocionalnu bol te se njegove žrtve često osjećaju usamljeno, nesigurno i poniženo. Erdur Baker i Tanrikulu (2010) u istraživanju koje su proveli dobili su rezultate koji upućuju na to da žrtve nasilja preko interneta pokazuju veće razine depresivnih simptoma od osoba nad kojima se nasilje ne provodi. U skladu s time, Machmutow, Perren, Sticca i Alsaker (2012) u svom su istraživanju dokazali kako je doživljavanje nasilja preko interneta longitudinalni prediktor većih razina depresivnih simptoma kod žrtve.

Osim navedenog, Patchin i Hinduja (2006) u vlastitom su istraživanju dobili rezultate koji upućuju na to da žrtve nasilja preko interneta doživljavaju frustraciju i ljutnju, kao i osjećaj beznađa, povlačenje i nisko samopoštovanje. Također, u drugom istraživanju koje su proveli Patchin & Hinduja (2010) utvrđeno je da ne samo žrtve, nego i zlostavljači, imaju nižu razinu samopoštovanja u odnosu na djecu koja nisu uključena u nasilje preko interneta. Ybarra i Mitchell (2004) navode kako osobe koje se nađu u dualnoj ulozi, i žrtve i nasilnika, u nasilju preko interneta također iskazuju ozbiljne psihosocijalne posljedice poput problematičnog ponašanja, korištenja supstanci, depresivne simptomatologije i smanjenog truda oko školskih

obaveza. I podaci istraživanja koje su proveli Beran i Li (2007) potvrđuju kako osobe koje su doživjele nasilje preko interneta često izvještavaju o lošijoj akademskoj izvedbi, ali i manje kvalitetnim obiteljskim odnosima.

U ekstremnim slučajevima zlostavljanje preko interneta kod žrtava može dovesti do pokušaja samoozljeđivanja i suicida, o čemu sve češće možemo svjedočiti u svjetskim, ali i domaćim medijima. Rezultati istraživanja koje su proveli Hinduja i Patchin (2010a) pokazali su kako su mladi koji su doživjeli internetsko nasilje, bilo kao nasilnici ili žrtve, češće izvještavali o prisutnosti suicidalnih misli te o pokušajima samoubojstva od mladih koji nisu iskusili takve oblike agresije. S obzirom na navedeno, može se zaključiti da je nasilje preko interneta ozbiljan je problem s ozbiljnim posljedicama koje zahvaćaju širok spektar funkcioniranja svih osoba koje su u njega uključene.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja bilo je ispitivanje razlika u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u situacijama različitih razina anonimnosti kako bi se provjerilo hoće li postojati veća spremnost činjenja nasilja u anonimnijim situacijama kod adolescenata. Još jedan od ciljeva navedenog istraživanja bilo je i utvrđivanje spolnih razlika u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta s obzirom na različite razine anonimnosti, kao i spolnih razlika u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta. Posljednji je cilj ovog istraživanja bio ispitati razlike u samopoštovanju adolescenata u spremnosti na činjenje nasilja s obzirom na različite uvjete, odnosno razine anonimnosti. Iz navedenih ciljeva proizlaze sljedeći problemi:

1. Utvrditi postoje li razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u odnosu na različite razine anonimnosti.
2. Utvrditi postojanje spolnih razlika u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u različitim razinama anonimnosti te onih u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta.
3. Utvrditi postoje li razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u različitim razinama anonimnosti.

S obzirom na navedene probleme, definirane su sljedeće hipoteze:

H1: Spremnost na činjenje nasilja preko interneta biti će značajno veća u situacijama djelomične i potpune anonimnosti nego u situaciji kada osobe nasilje mogu učiniti pod vlastitim imenom.

H2a: Osobe muškog spola bit će značajno spremnije na činjenje nasilja preko interneta na svim razinama anonimnosti.

H2b: Osobe muškog spola značajno češće će izvještavati o stvarnom činjenju nasilja preko interneta.

H2c: Neće postojati značajna razlika u doživljenom nasilju preko interneta u odnosu na spol sudionika.

H3: Osobe s većim razinama samopoštovanja bit će spremnije na činjenje nasilja putem interneta u neanonimnoj situaciji u odnosu na osobe s nižim razinama samopoštovanja koje će biti spremnije na činjenje nasilja putem interneta u situacijama potpune i djelomične anonimnosti.

Metoda

Sudionici

U istraživanju su sudjelovali učenici drugih i četvrtih razreda srednjih škola s područja Republike Hrvatske. Uzorak je prikupljen u sklopu istraživanja u okviru projekta „Safer Internet Centre Croatia: Making internet a good and safe place”. Ukupan broj sudionika trenutnog istraživanja iznosio je $N = 561$, no nakon izbacivanja sudionika koji su nepotpuno riješili upitnike iz uzorka, broj sudionika iznosio je $N = 401$ te nakon izbacivanja outliera, konačan broj sudionika iznosio je $N = 345$. Konačan uzorak sastojao se od 49,3% muških ($N = 170$) i 50,7% ženskih sudionika ($N = 175$), od kojih su 54,8% ($N = 189$) bili učenici drugog razreda srednje škole, dok ih je 45,2% ($N = 156$) pohađalo četvrti razred srednje škole. Dob sudionika nalazila se u rasponu od 15 do 20 godina ($M = 16.72$, $SD = 1.096$).

Instrumenti

Upitnik sociodemografskih obilježja. Kako bi se dobili osnovni podaci o sudionicima i njihovim ponašanjem u slučaju susretanja s nasiljem preko interneta korišten je kratki upitnik koji sadrži pitanja vezana uz njihov spol, dob, vrstu škole, smjer, razred, školski uspjeh, broj članova obitelji, obrazovanje roditelja, obraćanja za pomoć u slučaju nasilja (osobno ili vršnjaka) te razlozima za ne traženje pomoći.

Upitnik o nasilju preko interneta (UNPI). Za ispitivanje susretanja s nasiljem na internetu korišten je Upitnik o nasilju preko interneta (Šincek, Tomašić Humer, Duvnjak i Milić, 2015). Upitnik ispituje doživljavanje i činjenje nasilja preko interneta u posljednjih godinu dana te se sastoji od dvaju subskala, Činjenja nasilja preko interneta (21 čestica) i Doživljavanja nasilja preko interneta (22 čestice). Obje subskale sastoje se od gotovo identičnih čestica oblikovanih tako da se u subskali činjenja nasilja odgovara iz pozicije nasilnika, a u subskali doživljavanja nasilja iz pozicije žrtve nasilja. U obje subskale sudionici na skali od pet stupnjeva, od 1 (nikad)

do 5 (uvijek), odgovaraju koliko su često tijekom zadnjih godinu dana doživjeli (za subskalu Doživljavanja nasilja preko interneta“), odnosno činili (za subskalu Činjenja nasilja preko interneta“) nasilje preko interneta. Ukupan rezultat formira se kao zbroj odgovora na svim česticama pojedine subskale. Pouzdanost subskala u ovom istraživanju, računana Cronbach alfa koeficijentom unutarnje konzistencije, bila je zadovoljavajuća te je iznosila 0.81 za doživljavanje nasilja i 0.75 za činjenje nasilja.

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965). Za globalnu procjenu samopoštovanja sudionika korištena je Rosenbergova skala samopoštovanja, koju je Bezinović (1988) opisao i prilagodio hrvatskoj populaciji. Skala se sastoji od deset tvrdnji od kojih je pet oblikovano u pozitivnom, a pet u negativnom smjeru. S obzirom na to da je skala Likertovog tipa, sudionici na tvrdnje odgovaraju od 1 (uopće se ne slažem) do 4 (potpuno se slažem). Konačan rezultat dobiva se zbrojem svih čestica, pri čemu se negativno oblikovane tvrdnje, 2., 3., 4., 6. i 9., boduju u obrnutom smjeru. Najmanji mogući rezultat iznosi 10, a najveći 40. Viši rezultat ukazuje na viši stupanj samopoštovanja. Ukupan rezultat niži od 25 ukazuje na nisko samopoštovanje osobe. Koeficijenti unutarnje konzistencije ukazuju na dobru pouzdanost skale, a kreću se od 0.81 do 0.84 (Bezinović, 1988). U konkretnom istraživanju pouzdanost skale je također bila dobra s koeficijentom unutarnje konzistencije koji je iznosio 0.81.

Spremnost na nasilno ponašanje preko interneta u različitim uvjetima anonimnosti. Kako bi se ispitala uloga anonimnosti u činjenju nasilja preko interneta korištena je skala Spremnosti na nasilno ponašanje preko interneta u različitim uvjetima anonimnosti (Šincek, Tomašić Humer, Duvnjak i Milić, 2015). Skala se sastoji se od opisa četiri situacije koje uključuju nasilje preko interneta (pri čemu jedna uključuje prijatnju, jedna vrijeđanje, jedna socijalno isključivanje na internetu te jedna formiranje lažnog tuđeg profila) koje se pojavljuju u srednjoškolskoj populaciji. Zadatak je sudionika zamisliti se u takvoj situaciji i odgovoriti, stavljanjem znaka X u za to predviđen prostor, kako bi se ponašao ukoliko bi, na internetu, reagirao pod tri uvjeta: da objavljuje pod svojim imenom i prezimenom, da objavljuje pod nadimkom za koji drugi znaju da je njegov i da objavljuje pod nadimkom za koji je uvjeren da se nikako ne može s njim povezati na skali od četiri stupnja (sigurno ne bih tako reagirao, vjerojatno ne bih tako reagirao, vjerojatno bih tako reagirao i sigurno bih tako reagirao). Za svaku razinu anonimnosti (uvjet) izračunava se prosječan odgovor za sve četiri situacije, pri čemu, za svaku razinu, viši rezultati upućuju na veću spremnost na nasilna ponašanja. U ovom istraživanju izračunata je pouzdanost za svaki od uvjeta pri čemu koeficijent unutarnje konzistencije iznosi 0.65 za hipotetsko nasilno ponašanje pod vlastitim imenom, 0.69 za ono pod nadimkom za koji drugi znaju te 0.68 za

takvo ponašanje pod nadimkom koji je drugima nepoznat. S obzirom na navedeno, može se zaključiti kako su koeficijenti pouzdanosti prihvatljivi.

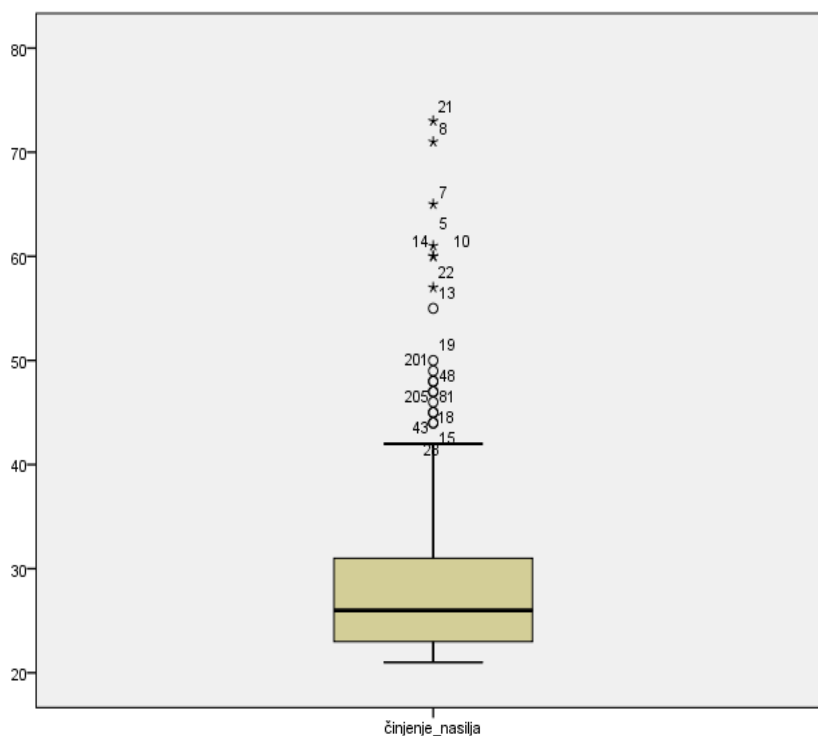
Postupak

Podaci korišteni za provedbu trenutnog istraživanja preuzeti su iz istraživanja (Duvnjak i sur. 2016) provedenog na nacionalnoj razini u devedeset osnovnih i srednjih škola iz 22 grada u Republici Hrvatskoj u okviru projekta „Safer Internet Centre Croatia: Making internet a good and safe place” (CEF-TC-2014-1 005) financiranog od strane Europske unije, čiji je glavni cilj bio razumjeti prirodu korištenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija od strane djece i mladeži Republike Hrvatske, njihove korelate kao i rizike korištenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija. U istraživanju je korišten stratificirani uzorak, odnosno srednje škole čiji su učenici sudjelovali u istraživanju odabrane su tako da su iz svake županije birane škole iz većeg grada s više od 30 000 stanovnika ili, ako takvog nije bilo, županijskog središta, te manjeg grada. U navedenom istraživanju sudjelovalo je 7 038 sudionika koji su nasumično podijeljeni tako da ispune jedan od 5 setova upitnika označenih od A do E. Ispunjavanje upitnika trajalo je 45 minuta, odnosno jedan školski sat. Za trenutno istraživanje korišteni su neki podaci dobiveni od sudionika koji su rješavali E set upitnika, iz baze podataka pripremljene od strane istraživača koji su provodili nacionalno istraživanje. Sudionici, njih 160, s nepotpuno riješenim setovima upitnika izbačeni su iz obrade podataka.

Rezultati

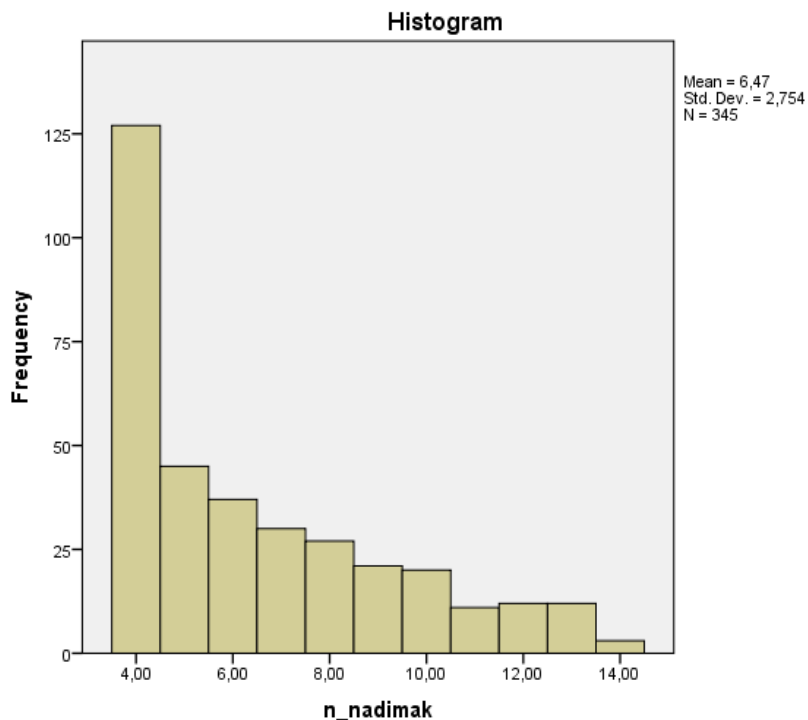
Testiranje preduvjeta za provođenje parametrijskih testova

Kako bi se provjerila mogućnost obrade podataka parametrijskim testovima testirane su normalnosti distribucija i homoscedasticitet svih varijabli koje su korištene u istraživanju. Normalnost distribucija testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom na uzorku $N = 401$ sudionika za sve varijable te se pokazalo da se distribucije rezultata za sve varijable statistički značajno razlikuju od normalne ($p < 0.01$). Pregledom histograma također je uočeno da su distribucije rezultata izrazito asimetrične, pozitivno za varijable spremnost na nasilje pod vlastitim imenom, spremnost na nasilje pod poznatim nadimkom, spremnost na nasilje pod nepoznatim nadimkom, činjenje nasilja i doživljavanje nasilja, te negativno za varijablu samopoštovanje. Kako bi se provjerilo leži li potencijalni uzrok asimetrične podijele rezultata u velikim odudaranjima rezultata od njihovih aritmetičkih sredina, pregledani su boxplotovi te je uočen velik broj outliera na gotovo svim distribucijama. Primjer jednog takvog boxplota nalazi se na Slici 1.

Slika 1. Prikaz boxplota za varijablu činjenje nasilja

Budući da Field (2009) navodi kako outlieri mogu narušavati normalnost distribucije te da je jedan od načina rješavanja problema outliera brisanje takvih slučajeva, iz uzorka su izbačeni svi sudionici čiji su ukupni rezultati bili outlieri na jednoj ili više varijabli. Daljnji podaci time su računati na uzorku od $N = 345$ sudionika. Nakon brisanja outliera, ponovno je testirana normalnost distribucija te se opet pokazalo da se distribucije rezultata za sve varijable i dalje značajno razlikuju od normalne ($p < 0.01$). Pregledom histograma također je utvrđeno kako su distribucije rezultata za sve varijable, osim samopoštovanja, ponovno bile pozitivno asimetrične, odnosno većina sudionika na tim je varijablama postizala niske rezultate. Primjer histograma s pozitivno asimetričnom distribucijom nalazi se na Slici 2. Distribucija rezultata na varijabli samopoštovanje također je ostala negativno asimetrična.

Slika 2. Prikaz histograma za varijablu spremnost na nasilje pod nepoznatim imenom

Kako bi se provjerilo mogu li se unatoč tomu distribucije smatrati barem približno normalnima provjereni su podaci o indeksima asimetričnosti i spljoštenosti. Kline (2005) navodi da se distribucija može smatrati normalnom ako se z-vrijednosti indeksa asimetričnosti nalaze u rasponu od -3 do 3 i indeksa spljoštenosti od -8 do 8. Računanjem z-vrijednosti¹ uvidjelo se kako se z-vrijednosti spljoštenosti nalaze u dozvoljenom rasponu, no gotovo su se sve z-vrijednosti asimetričnosti (osim z-vrijednosti za samopoštovanje koja je iznosila $z = -2.24$) nalazile izvan dozvoljenog raspona. Homoscedascitet je testiran Leveneovim testom homogenosti varijance. Budući da su se željele testirati spolne razlike i razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti, provjerene su homogenosti varijabli spremnost na nasilje pod vlastitim imenom, poznatim i nepoznatim nadimkom s obzirom na spol i samopoštovanje. Kada su testirane s obzirom na spol, varijance varijabli spremnost na nasilje pod vlastitim imenom i spremnost na nasilje pod poznatim nadimkom bile su homogene ($p > 0.05$), no varijanca varijable spremnost na nasilje pod nepoznatim nadimkom nije ($p < 0.05$). Kada su testirane s obzirom na razinu samopoštovanja, varijance sve tri prethodno navedene varijable pokazale su se homogenima ($p > 0.05$). Ipak,

¹ Z-vrijednosti dobivene su dijeljenjem rezultata indeksa asimetričnosti i indeksa spljoštenosti sa njihovim standardnim pogreškama.

uzevši sve u obzir, posebno činjenicu da su distribucije rezultata svih varijabli izrazito asimetrične, odlučeno je da preduvjeti za provođenje parametrijskih testova nisu zadovoljeni, te da će se gotovo svi rezultati, osim deskriptivnih podataka, računati pomoću neparametrijskih metoda.

Deskriptivni podaci

U Tablici 1. nalaze se deskriptivni podaci varijabli korištenih u istraživanju. Podaci u tablici izračunati su na temelju ukupnih rezultata za pojedine subskale (Spremnost na nasilje pod vlastitim imenom, poznatim ili nepoznatim nadimkom, Činjenje nasilja, Doživljavanje nasilja) i skalu (Samopoštovanje) za sve sudionike u istraživanju.

Tablica 1. Deskriptivni podaci mjerenih varijabli

Varijabla	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	min	max	Mogući raspon
Spremnost na nasilje pod vlastitim imenom	345	7.93	3.057	4	16	4 - 16
Spremnost na nasilje pod poznatim nadimkom	345	6.62	2.667	4	14	4 - 16
Spremnost na nasilje pod nepoznatim nadimkom	345	6.47	2.754	4	14	4 - 16
Činjenje nasilja	345	26.66	4.905	21	40	21 - 105
Doživljavanje nasilja	345	29.53	6.555	22	49	22 - 110
Samopoštovanje	345	30.45	5.405	15	40	10 - 40

U tablici se može vidjeti kako se većina varijabli nalazi u rasponu koji je sličan onom teorijskom, osim varijabli činjenje nasilja i doživljavanje nasilja. Pregledom raspona ukupnih rezultata ostvarenih na tim varijablama može se zaključiti da je većina sudionika na pitanja iz upitnika odgovarala zaokruživanjem jedinica ili dvojki te nisu sudjelovali u procesu nasilja. Šincek, Tomašić Humer i Duvnjak (2015) navode kako se u Upitniku o nasilju preko interneta sudionici klasificiraju kao nasilnici ako su na barem jednoj čestici subskale Činjenja nasilja preko interneta zaokružili odgovor 4 ili 5 te kao žrtve ako su isto učinili na čestici subskale Doživljavanje nasilja preko interneta. S obzirom na navedeni kriterij, u ovom istraživanju 19.7% (68; 32 muška i 36 ženskih sudionika) sudionika klasificirani su kao nasilnici, a njih 24.1% (83; 43 muška i 40 ženskih sudionika) kao žrtve nasilja preko interneta.

Sudionici koji su na pitanje o tome kome su se obratili u slučaju doživljavanja nasilja, više od polovice sudionika, njih 55.1%, odgovorilo je da nisu doživjeli nasilje preko interneta u zadnjih godinu dana. U suprotnom slučaju najčešće su se za pomoć obraćali prijateljima (34.5%), roditeljima (15.4%), partnerima (12.8%) ili se pak nikome nisu obratili za pomoć (11.9%).

Razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti

S obzirom na to da preduvjet normalnosti nije zadovoljen, kako bi se provjerila prva hipoteza koja glasi da će spremnost na činjenje nasilja putem interneta biti značajno veća u situacijama veće anonimnosti, proveden je Friedmanov test analize varijance na uzorku od 345 sudionika. Kolesarić i Petz (2003) navode kako je, prema nekim statističarima, snaga Friedmanovog testa gotovo jednaka snazi parametrijske analize varijance zavisnih rezultata. Uvidom u aritmetičke sredine rangova i rezultat $\chi^2(2) = 65.50, p < 0.01$, utvrđeno je da je spremnost na činjenje nasilja putem interneta značajno veća u situaciji kada osobe nasilje mogu učiniti po vlastitim imenom. Budući da Field (2009) navodi kako ne postoji jednostavan način računanja veličine učinka iz rezultata hi-kvadrata koji ima više od 1 stupanj slobode te da nije uvijek korisno imati veličinu učinka za opći učinak testiranim Friedmanovim testom, odlučeno je da će se veličina učinka računati pomoću rezultata post hoc testa.

Kako bi se dodatno provjerilo između kojih situacija postoji značajna razlika izračunat je Wilcoxonov test ekvivalentnih parova za sva tri moguća para varijabli, pri čemu je značajna razlika utvrđena između varijabli spremnost na činjenje nasilja pod vlastitim imenom i poznatim nadimkom ($Z = -8.49, p < 0.01$) i spremnost na činjenje nasilja pod vlastitim imenom i nepoznatim nadimkom ($Z = -6.56, p < 0.01$) koja upućuje na to da su osobe spremnije činiti nasilje preko interneta pod vlastitim imenom. Veličina učinka računala se postupkom kojeg predlaže Field (2009), odnosno pomoću Rosenthalove formule² za pretvorbu z-vrijednosti u veličinu učinka. Dobivene su umjerene veličine učinka za spremnost na činjenje nasilja pod vlastitim imenom, pod poznatim nadimkom ($r = -0.46$) kao i onom pod nepoznatim nadimkom ($r = -0.35$). Između varijabli spremnost na činjenje nasilja pod poznatim i nepoznatim nadimkom nije pronađena značajna razlika ($Z = -1.03, p > 0.05$). S obzirom na dobivene rezultate hipoteza da će spremnost na činjenje nasilja putem interneta biti značajno veća u situacijama veće anonimnosti je odbačena.

² $r = z/\sqrt{N}$

Spolne razlike u spremnosti na činj enje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti, stvarnom činj enju nasilja i doživljenom nasilju preko interneta

Hipoteza da će osobe muškog spola biti značajno spremnije na činj enje nasilja na svim razinama anonimnosti provjerena je provedbom testa sume rangova, odnosno Mann-Whitneyevim U-testom, posebno za svaku od tri razine anonimnosti. Rezultati dobiveni Mann-Whitneyevim U-testom prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Rezultati Mann-Whitneyevog U-testa za razlike u spolu na sve tri razine anonimnosti

Zavisna varijabla	Spol				U	z	r
	Muški		Ženski				
	N	M _r	N	M _r			
Spremnost na nasilje pod vlastitim imenom	170	178.64	175	167.52	13195.50	-1.04	-0.06
Spremnost na nasilje pod poznatim nadimkom	170	190.79	175	155.72	11850.50**	-3.33	-0.18
Spremnost na nasilje pod nepoznatim nadimkom	170	189.56	175	156.91	12059.50**	-3.13	-0.17

Napomena: ** = $p < 0.01$

Iz tablice se može vidjeti kako postoji razlika u spolu u spremnosti na činj enje nasilja u situacijama srednje i potpune anonimnosti pri čemu su muški sudionici spremniji na činj enje nasilja u takvim situacijama, dok ta razlika ne postoji u situaciji kada sudionici nisu anonimni, odnosno kada bi nasilje činili pod svojim osobnim imenom. Međutim, veličina učinka u obje je značajne situacije mala. S obzirom na dobivene rezultate, koji upućuju na to da spolne razlike u spremnosti na činj enje nasilja postoje u dvije od tri moguće razine anonimnosti, hipoteza 2a je djelomično prihvaćena.

Za provjeru hipoteze da će osobe muškog spola značajno češće izvještavati o stvarnom činj enju nasilja preko interneta također je korišten Mann-Whitneyev U-test. Obrada rezultata vršila se na poduzorku od 68 sudionika koji su klasificirani kao nasilnici. Dobiveni rezultati pri tom su upućivali na to da se muški sudionici nisu statistički značajno razlikovali od ženskih u stvarnom činj enju nasilja $U = 466.50$, $z = -1.35$, $p > 0.05$, što je i očekivano, s obzirom na to da

da je uzorak poprilično malen te da većina sudionika u uzorku nije imala ekstremno visoke odgovore na česticama, već su samo na jednu ili nekoliko njih zaokružili 4 ili 5. Time je navedena hipoteza odbačena. Isti postupak korišten je i za provjeru hipoteze koja je glasila da neće postojati značajna razlika u doživljenom nasilju preko interneta u odnosu na spol sudionika, samo na poduzorku od 83 sudionika koji su klasificirani kao žrtve nasilja. Niti u ovom slučaju dobiveni rezultati nisu se statistički značajno razlikovali ($U = 657$, $z = -1.85$, $p > 0.05$), čime je ova hipoteza potvrđena.

Razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti

Moguće razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja na svim razinama anonimnosti također su testirane Mann-Whitneyevim U-testom. Kako bi se podijelilo sudionike u dvije skupine, one s niskim i one s uobičajenim razinama samopoštovanja, sudionici koji su ostvarili ukupni rezultat na skali samopoštovanja niži od 25 svrstani su u skupinu osoba s nižom razinom samopoštovanja, dok sudionici s ukupnim rezultatima od 25 i više svrstani u skupinu osoba s uobičajenom, zadovoljavajućom razinom samopoštovanja. Rezultati testiranja prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati Mann-Whitneyevog U-testa za razlike u samopoštovanju na sve tri razine anonimnosti

Zavisna varijabla	Samopoštovanje					
	Nisko		Uobičajeno		U	z
	N	M_r	N	M_r		
Spremnost na nasilje pod vlastitim imenom	50	177.34	295	172.26	7158.00	-0.34
Spremnost na nasilje pod poznatim nadimkom	50	163.71	295	174.57	6910.50	-0.73
Spremnost na nasilje pod nepoznatim nadimkom	50	173.06	295	172.99	7372.00	-0.01

Na temelju prikazanih rezultata može se vidjeti kako ne postoji statistički značajna razlika između osoba koje su spremnije nasilje preko interneta činiti u situaciji manje anonimnosti te osoba koje su na to spremnije u situacijama srednje i potpune anonimnosti u samopoštovanju. Hipoteza da će osobe s većim razinama samopoštovanja biti spremnije na činjenje nasilja putem

interneta u situaciji manje anonimnosti u odnosu na osobe koje spremnije na činjenje nasilja putem interneta u situacijama veće anonimnosti time je odbačena.

Rasprava

Nasilje preko interneta rastuća je tema u sve većem broju istraživanja zbog važnosti koju zauzima u današnjem dobu te sve veće uloge i posljedica koje ima na osobe svih dobnih skupina, a tako i osoba adolescentske dobi. Trenutno istraživanje provedeno je kako bi se ispitala razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u situacijama različitih razina anonimnosti, spolne razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta s obzirom na različite razine anonimnosti, u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta te razlike u razini samopoštovanja s obzirom spremnost na činjenje nasilja preko interneta u situacijama različitih razina anonimnosti. Sukladno navedenom, definirano je nekoliko problema. Prvi se odnosio na utvrđivanje razlika u spremnosti nasilja preko interneta u situacijama kada se nasilje može učiniti pod vlastitim imenom, nadimkom koji je poznat drugima i nadimkom koji nikome nije poznat. Drugi problem odnosio se na utvrđivanje spolnih razlika u spremnosti na nasilje preko interneta pod vlastitim imenom, nadimkom poznatim drugima i nadimkom koji nikome nije poznat te na ispitivanje spolnih razlika u stvarnom činjenju i doživljavanju nasilja preko interneta. Zadnji problem odnosio se na utvrđivanje razlika u razini samopoštovanja u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u tri, već spomenute, situacije anonimnosti. U ovom dijelu rada raspravljat će se o dobivenim rezultatima, ograničenjima, doprinosima i implikacijama rada.

Razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti

Brojna istraživanja o anonimnosti naglašavaju njezin negativan utjecaj na ljudsko ponašanje. Još su Zimbardo (1969) te Diener i Wallbom (1976) naglašavali kako anonimnost pridonosi deindividuaciji, odnosno gubitku pojma o sebi, što pak pridonosi agresivnim ponašanjima, poput onog antisocijalnog, koja odstupaju od uobičajenih socijalnih normi. Na sličan se način uloga anonimnosti istraživala u domeni komunikacijsko-informacijske tehnologije gdje su istraživanja također pokazala da su anonimniji pojedinci skloniji agresivnim ponašanjima, pa tako i zlostavljanju preko interneta (Moore, Nakano, Enomoto i Suda, 2012, Omernick i Owsley Sood, 2013, Wright, 2013). S obzirom na navedene teorijske dokaze i rezultate dobivene dosadašnjim istraživanjima, bilo je očekivano da će spremnost na nasilje preko interneta kod osoba biti veća u anonimnijim situacijama, specifično u situacijama kada

nasilno mogu reagirati pod nadimkom koji je poznat drugima i nadimkom koji nikome nije poznat.

Međutim, dobiveni rezultati ovog istraživanja upućuju na suprotno. Naime, ovim istraživanjem dobiveno je kako razlika u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u odnosu na različite situacije, odnosno razine anonimnosti, postoji, no u potpuno drugom smjeru od očekivanog. Pokazalo se da su osobe spremnije na činjenje nasilja preko interneta kada nisu anonimne, već kada bi to nasilje činile pod osobnim imenom. Ovakvi rezultati poprilično su iznenađujući, no eventualno se mogu objasniti time da sudionici u ovom istraživanju nisu postizali visoke rezultate u stvarnom činjenju nasilja preko interneta. Moguće da si zbog toga što inače slabo čine nasilnička ponašanja nisu mogli predočiti pod kakvim bi ih uvjetima anonimnosti češće ili rjeđe činili.

Drugo moguće objašnjenje je to da bi osobe činjenjem nasilja pod svojim osobnim imenom dobile na popularnosti. Poznata je fraza „loš publicitet je ipak publicitet“ i, uistinu, danas često svjedočimo sve većoj popularnosti raznih, poznatih i nepoznatih, osoba koja se temelji na potpuno krivim razlozima. U istraživanju koje su proveli Wegge, Vandebosch, Eggermont i Pabian (2014) na sudionicima rane adolescentske dobi (od 12 do 14 godina) dobili su rezultate koji upućuju na to da je zlostavljanje preko interneta bilo povezano s naknadim povećanjem percipirane popularnosti počinitelja nasilja od strane vršnjaka. Iako sudionici ovog istraživanja nisu rane adolescentske dobi, moguće da i oni razmišljaju upravo tako da će ih činjenje nasilja preko interneta pod vlastitim imenom učiniti popularnijima na društvenim mrežama među vršnjacima. Iz tog razloga ne samo da ne žele biti anonimni već svima žele dati do znanja da su upravo oni ti koji su zaslužni za činjenje nasilja.

Osim toga, moguće je i da sudionici istraživanja nasilna ponašanja u upitniku Spremnosti na nasilno ponašanje preko interneta u različitim uvjetima anonimnosti (prijetnja, vrijeđanje, socijalno isključivanje na internetu te formiranje lažnog tuđeg profila), kao i posljedice činjenja takvih ponašanja, nisu percipirali ozbiljnim i štetnim do te mjere da bi ih činili u anonimnijim situacijama. Da je u navedenom upitniku bio ponuđen veći broj nasilnih situacija sa širim spektrom nasilničkih ponašanja od kojih neka za osobe uključene u nasilje mogu imati ozbiljnije posljedice, poput uhođenja, krađe identite i objavljivanja kompromitirajućih sadržaja o drugim osobama, sudionici bi možda bili spremniji nasilje činiti u situacijama djelomične i potpune anonimnosti. Još jedan od mogućih razloga za dobivene rezultate jest to da sudionici ovog istraživanja ne vjeruju u stalnost online sadržaja. Solove (2007, prema Wright, 2014) navodi kako općenito, agresivna ponašanja putem elektronskih medija mogu biti motivirana uvjerenjem počinitelja da online sadržaj nije trajan i da sve što

radi ili objavljuje online s vremenom nestaje. Moguće da su upravo takva uvjerenja sudionika utjecala na to da odgovaraju kako su spremniji na činjenje nasilja preko interneta pod vlastitim imenom.

Nadalje, moguće je i da sudionici ovog istraživanja svoj zadatak nisu shvatili dovoljno ozbiljno, te su na razne upitnike odgovarali bez razmišljanja o pitanjima koje se u njima nalaze. Budući da su sudionici odgovarali na setove upitnika u trajanju od 45 minuta, moguće da im je s vremenom postalo dosadno te se više nisu trudili valjano odgovarati na upitnike. Svakako bi se u daljnjim istraživanjima trebalo dodatno usmjeriti na proučavanje nekih od navedenih mogućih razloga, poput popularnosti od strane vršnjaka, koji mogu igrati veliku ulogu u motivaciji za zlostavljanje putem interneta. Osim toga, dobiveni rezultati mogu biti i posljedica načina njihove obrade. Naime, u ovom istraživanju obrada se vršila na sumativnim rezultatima po uvjetu (potpuna anonimnost, nadimak koji je drugima poznate te nadimak koji je drugima nepoznat), no moguće da bi se dobili drugačiji rezultati da se obrada rezultata vršila posebno za svaku situaciju (prijetnja, vrijeđanje, socijalno isključivanje i formiranje lažnog tuđeg profila).

Spolne razlike u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti, stvarnom činjenju nasilja i doživljenom nasilju preko interneta

Kod istraživanja spolnih razlika u nasilju preko interneta, istraživači su se većinom usmjerili na istraživanje navedenih razlika u odnosu na činjenje i doživljavanje nasilja preko interneta, dok one nisu toliko proučavane s obzirom na različite razine anonimnosti. Brojna istraživanja pokazala su da općenito osobe muškog spola češće čine nasilje preko interneta od osoba ženskog spola (Li, 2006, Paglia-Boak i sur., 2012, Lapidot-Lefler i Dolev-Cohen, 2015, Baldry, Farrington i Sorrentino, 2016). Budući da su istraživanja pokazala da osobe muškog spola češće čine nasilje u ovom istraživanju pretpostavilo se da će oni biti značajno spremniji na činjenje nasilja na svim razinama anonimnosti. Pri tome su rezultati pokazali kako su, uistinu, muški sudionici spremniji na činjenje nasilja u situacijama djelomične i potpune anonimnosti, no veličina učinka spolnih razlika u obje je situacije bila mala. U situaciji kada sudionici nisu anonimni razlika u spremnosti na činjenje nasilja između njih i osoba ženskog spola nije utvrđena.

Moguće objašnjenje ovakvih rezultata može se dobiti usporedbom nasilja preko interneta s nasiljem licem u lice. Crick, Grotmeter i Bigbee (2002) navode da su osobe muškog spola sklonije direktnijim oblicima nasilja, dok su djevojke sklonije onim indirektnim. Baldry, Farrington i Sorrentino (2016) su gledajući spolne razlike u specifičnim agresivnim

ponašanjima na internetu dobili rezultate koji su upućivali na to da su dječaci bili više uključeni od djevojaka u pojedinim oblicima elektronskog zlostavljanja, poput slanja zlih, okrutnih ili prijetećih poruke osobama koje znaju. Takve vrste elektronskog zlostavljanja puno su direktnije od, primjerice, isključivanja osobe iz neke online grupe. Možda je upravo sklonost osoba muškog spola tim direktnijim oblicima zlostavljanja jedan od razloga zašto bi bili spremniji činiti nasilje preko interneta u anonimnijim situacijama, budući da bi se činjenje direktnog nasilja pod vlastitim imenom, za razliku od indirektnog, pripisalo isključivo njima. Upravo bi ih anonimnost u takvim slučajevima sačuvala od mogućih posljedica agresivnog ponašanja.

Unatoč tomu što se u velikom broju istraživanja naglašava kako osobe muškog spola češće priznaju činjenje nasilja preko interneta, ovim istraživanjem nije pronađena ta razlika. Jedan od mogućih razloga za ovakve rezultate je to da općenito na subskali Činjenja nasilja preko interneta većina sudionika koji su zadovoljili kriterij koji ih klasificira kao nasilnike, svejedno nisu na velik broj čestica zaokružili da nasilje čine često ili uvijek, što je smanjilo raspon mogućih odgovora. Razlog tomu može biti da su sudionici, unatoč tome što su upitnici bili anonimni, mogli vjerovati da će se rezultati upitnika koji su ispunili moći pripisati njima te na pitanja nisu odgovarali iskreno. Moguće je da su sudionici zaokruživali samo da često ili uvijek čine nasilje samo na česticama koje s onim ponašanjima koja su percipirali manje ozbiljnim i manje nasilnim. Nasilje preko interneta veoma je osjetljiva tema, a njegove su posljedice ozbiljne kako za žrtve tako i za počinitelje, stoga ni ne čudi način na koji su sudionici odgovarali na subskalu Činjenja nasilja. Budući da upitnik o nasilju preko interneta nema subskalu laganja, o gore navedenom može se tek nagađati.

Oko spolnih razlika u doživljavanju nasilja za sada ne postoji konsenzus, no u popriličnom broju istraživanja rezultati ukazuju na to da razlike u spolu nema (Li, 2006, Hinduja i Patchin, 2008, Lapidot-Lefler i Dolev-Cohen, 2015, Baldry, Farrington i Sorrentino, 2016). Rezultati ovog istraživanja također su pokazali kako nema spolnih razlika u doživljavanju nasilja preko interneta. Međutim, ove rezultate treba uzeti s oprezom, budući da kao i u slučaju kod osoba koje su klasificirane kao nasilnici, oni koji su zadovoljili kriterij žrtve na subskali Doživljavanja nasilja preko interneta također nisu na velik broj čestica odgovarali da su neki oblik nasilja doživljavali često ili uvijek. I u ovom slučaju, moguće je da žrtve nasilja nisu iskreno odgovarale na pitanja, no isto tako moguće je da osobe neka nasilna ponašanja u upitniku nisu percipirala kao nasilna pa tako ni sebe žrtvama nasilja. Naime Lapidot-Lefler i Dolev-Cohen (2015) navode da slično kao što je moguće da nasilnici nisu uvijek svjesni intenziteta vlastitog djelovanja u slučaju internetskog zlostavljanja, žrtve ne moraju nužno sebe vidjeti kao takve, što se posljedično može vidjeti u odgovorima koje daju na upitnicima samo-

procjene, kao što je to, u ovom slučaju, Upitnik nasilja preko interneta. Na nekoliko su upitnika kraj određenih čestica, posebno onih o slanju i izlaganju osoba seksualnim sadržajima, napisani komentari od strane sudionika o tome kako nasilna ponašanja navedena u česticama poželjna i kako ona nisu nasilna, već samo oblik humora. Također, na ovakve je odgovore, kao i u slučaju rezultata dobivenih na subskali Činjenja nasilja, mogla utjecati sama osjetljivost teme.

Razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim uvjetima anonimnosti

Kada se govori o razlikama u samopoštovanju kod osoba uključenih u nasilje preko interneta, većinom se citiraju rezultati istraživanja Patchina i Hinduje (2010) koji ukazuju na to kako i nasilnici i žrtve preko interneta imaju značajno niže samopoštovanje. Međutim, ne potvrđuju sva istraživanja takvu vezu. Tako su Chang i suradnici (2013) u svom istraživanju dobili rezultate koji upućuju na to kako osobe koje čine nasilje preko interneta nemaju niže samopoštovanje od osoba koje nisu uključene u nasilje. Također, u istraživanju koje su proveli Harman, Hansen, Cochran i Lindsey (2005) otkrili su kako postoji jaka veza između napuhanog samopoštovanja i nasilja. Naime, isti istraživači navode da kada je samopoštovanje nerealno visoko i kombinira se s uporabom online tehnologije, to može dovesti do nasilja preko interneta. U istom su istraživanju otkrili da su djeca koja su se lažno predstavljala na internetu imala manje razvijene socijalne vještine, nižu razinu samopoštovanja te višu razinu socijalne anksioznosti i agresije. Uzimajući rezultate navedenih istraživanja u obzir, u ovom istraživanju pretpostavljeno je da će osobe s većim razinama samopoštovanja biti spremnije na činjenje nasilja putem interneta u situaciji manje anonimnosti u odnosu na osobe s nižim razinama samopoštovanja koje će biti spremnije na činjenje nasilja putem interneta u situacijama veće anonimnosti.

Međutim, rezultati ovog istraživanja nisu potvrdili gore navedenu hipotezu. Naime, dobiveni rezultati upućivali su na to kako nema statistički značajne razlike u samopoštovanju kod osoba u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta na sve tri razine anonimnosti (neanonimnoj, djelomičnoj i potpunoj). Moguće je da zbog toga što su sudionici na Upitniku nasilja preko interneta odgovarali kao da gotovo nisu činili i doživljavali nasilje preko interneta njihovo samopoštovanje zbog toga nije niti narušeno, niti abnormalno visoko. Još jedan mogući ovakvih rezultata može biti i taj da je samo 50 sudionika na skali Samopoštovanja postiglo rezultat koji ukazuju na niže samopoštovanje. Možda bi razlike postojale da je taj uzorak bio veći te da je općenito bilo više varijabiliteta u rezultatima na skali Samopoštovanja.

Doprinosi i ograničenja rada

Provedenim istraživanjem nastojali su se dodatno istražiti neki od problema s kojima se susreću znanstvenici koji istražuju utjecaje informacijsko-komunikacijske tehnologije na osobu i druge s kojima je u interakciji. Jedan od doprinosa ovog rada svakako su rezultati koji upućuju na to da su osobe spremnije činiti nasilje preko interneta u situaciji najmanje anonimnosti, odnosno pod vlastitim imenom. Iako ovakvi rezultati nisu u skladu s rezultatima istraživanja koja se bave proučavanjem anonimnosti i nasilja preko interneta, moguće je da upućuju na promjene u doživljavanju nasilnika preko interneta koje su u skladu sa sve većom željom ljudi za svojih „15 minuta slave“. Još jedan od doprinosa istraživanja jest potvrđivanje spolnih razlika u spremnosti na činjenje nasilje preko interneta. Iako razlike ne postoje u sve tri situacije anonimnosti, rezultati ipak ukazuju na važnost ispitivanja navedenih razlika budući da igraju veliku ulogu u uključivanju u nasilje.

Nadalje, što se tiče stvarnog činjenja nasilja preko interneta, ovo istraživanje potvrdilo je rezultate manjeg broja istraživanja, poput onog Hinduje i Patchina (2008), u kojima također nisu pronađene razlike u spolu. Isto tako, potvrdilo je i zaključke nekih, prije navedenih, istraživanja u kojima nisu pronađene spolne razlike u doživljavanju nasilja preko interneta. Međutim, ovo istraživanje ima i svojih ograničenja. Primjerice, neznčajni rezultati ispitivanja razlika u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja u različitim situacijama anonimnosti mogu upućivati na to da neki drugi faktori igraju veću ulogu u tom odnosu, no moguće je da su isti rezultati posljedica nedostataka istraživanja, poput malenog uzorka sudionika s niskim samopoštovanjem, te takvim uzorkom sudionika kojeg karakterizira to da većina osoba ne doživljava i ne čini nasilje.

Jedno od značajnih ograničenja ovog istraživanja svakako je već navedeno izbacivanje sudionika koji nisu u potpunosti riješili upitnike. Mnogo sudionika izbačeno je iz istraživanja prvenstveno zbog potpunog izostavljanja rješavanja skale Spremnosti na nasilno ponašanje preko interneta u različitim uvjetima anonimnosti. Moguće je da sudionicima nije u potpunosti objašnjeno rješavanje ove skale, a ona se poprilično razlikovala u odnosu na ostale dijelove seta upitnika budući da su situacije u upitniku sudionicima predstavljene u formi vinjeta. Među prvim pregledima rezultata sudionika uočeno je da su neke osobe koje su pokušale odgovoriti na skalu, odgovarale za različite hipotetske situacije, primjerice, stavljanjem znaka X u kućicu samo prvog uvjeta anonimnosti (spremnost na nasilje pod vlastitim imenom). Moguće da je zbog nerazumijevanja upute za rješavanje upitnika velik broj sudionika morao biti izbačen iz istraživanja. Isto tako, moguće je i da su, unatoč uputi, sudionici krivo riješili skalu budući da je za njeno rješavanje bio potreban veći kognitivni napor i razumijejnje nego za rješavanje

ostalnih skala i upitnika u setu. U tom slučaju izbacivanjem sudionika manje razvijenog apstraktnog mišljenja ujedno su mogle biti izbačene osobe koje su spremnije na uključivanje u nasilna ponašanja. Naime, istraživanja potvrđuju takav odnos između kognitivnih sposobnosti i spremnosti na uključivanje u rizična ponašanja (Wilson i Herrnstein, 1985, McGloin, Pratt i Maahs, 2004), a i u ovom je slučaju većina, na gore navedeni način, izbačenih sudionika postizala više rezultate na subskalama Činjenja i Doživljavanja nasilja.

Implikacije i smjernice za buduća istraživanja

Iako je u potpunosti potvrđena tek jedna hipoteza ovog istraživanja, ostali su rezultati značajni barem kao smjernice za buduća istraživanja. Posebna pažnja pri tome treba se posvetiti rezultatima koji upućuju na to da su sudionici istraživanja, i muškog i ženskog spola, spremniji na činjenje nasilja u situaciji kada nisu anonimni. Iako rezultati raznih istraživanja, od kojih su neka navedena u radu, naglašavaju kako zlostavljanje preko interneta ima negativne posljedice kako za zlostavljača tako i za žrtve, buduća istraživanja trebala bi provjeriti mijenjaju li se trendovi u zlostavljanju te je li moguće da je u današnje vrijeme popularno biti nasilnik. Također, u budućim istraživanjima trebalo bi se osvrnuti i na faktore koji utječu na moguća takva vjerovanja i percepciju osoba. U skladu s time, i programi za prevenciju zlostavljanja putem interneta trebali bi se osvrnuti na navedenu mogućnost te putem svojih radionica to osvijestiti adolescentima kako bi ih se podučilo da je veličanje nasilnika i podupiranje nasilničkog ponašanja štetno i dodatno ga potkrepljuje.

Osim navedenog, preventivni bi se programi trebali usmjeriti i na uključivanje roditelja i nastavnika u svoje radionice kako bi ih se dodatno upoznalo s ozbiljnosti nasilja preko interneta, mogućim znacima za prepoznavanje istog i načinima pružanja podrške osobama uključenim u nasilje. U ovom istraživanju najviše je adolescenata navelo da se u slučaju nasilja preko interneta povjeravaju prijateljima, koji, iako mogu služiti kao dobar izvor socijalne podrške, isto tako mogu i zakazati u toj svojoj funkciji budući da još ne posjeduju dovoljno razvijene vještine rješavanja problema koje mogu imati roditelji i nastavnici. Također, nasilna ponašanja ne moraju percipirati nasilnima te jednostavno na njih ne djelovati. Iz tog razloga preventivni bi programi trebali obučiti roditelje i nastavnike da zauzmu aktivniju ulogu pomagača, ali ih i usmjeriti kako da se što efikasnije uključe u život adolescenata kao osobe od povjerenja. Isto tako, buduća bi se istraživanja mogla usmjeriti i razlikuje li se i na koji način percepcija nasilnosti ponašanja među adolescentima i odraslima te jesu li neka ponašanja koja su se ranije smatrala nasilnima postala toliko raširena i prihvaćena da ih se tako više ne doživljava.

Preporučuje se i da se u budućim istraživanjima više pažnje posveti ostalim faktorima koji mogu igrati ulogu općenito u spremnosti na anonimno uključivanje u nasilje preko interneta, poput vjerovanja o trajnosti sadržaja, vjerovanja o nemogućnosti da se pronađe počinitelja nasilja i samopoštovanja. Kao jedna od metoda smanjenja nasilničkog ponašanja preko interneta predlaže se praćenje i uklanjanje takvih sadržaja od strane moderatora i administratora s određenih internetskih stranica koje adolescenti koriste (Omernick i Owsley Sood, 2013). Međutim, ona ne omogućava rješavanje problema u njegovoj srži, već samo rješavanje njegovih vidljivih manifestacija. Upravo istraživanje raznih faktora koji kod osoba mogu utjecati na uključivanje u nasilnička ponašanja može pomoći u njegovom sprječavanju. Također, uz istraživanje negativnih strana koje ima anonimnosti preko interneta, preporučuje se i dodatno istraživanje njezinih pozitivnih strana, poput smanjenja socijalne anksioznosti (Omernick i Owsley Sood, 2013), mogućnosti raspravljanja o neugodnim temama bez srama (Subrahmanyam i Greenfield, 2008) i povećanja svijesti o različitim socijalnim ulogama (Bodle, 2013). Pri tome se buduća istraživanja trebaju usmjeriti ne samo na adolescentsku populaciju, već i mlađe osobe, čak i one predškolske dobi, budući da se granica uključivanja osoba u socijalne i razne internet mreže pomiče k sve nižoj dobi. Također, u istraživanja treba uključiti i osobe odrasle dobi, pogotovo mlađe odrasle dobi koja su uz adolescente većinski korisnici interneta.

Nadalje, buduća istraživanja trebala bi pažnju usmjeriti i na dodatno ispitivanje preferencija za direktno i indirektno činjenje nasilja kod osoba muškog i ženskog spola, te se u skladu s time usmjeriti na traženje razlika u činjenju nasilja preko interneta. Naime, iako se češće činjenje nasilja preko interneta većinom pripisuje osobama muškog spola, otvara se pitanje je li to zato što su njihova nasilna ponašanja na internetu transparentnija od nasilničkih ponašanja koje čine osobe ženskog spola. Osim toga, potrebno je provjeriti jesu li u upitnicima korištenim u takvim istraživanjima nasilna ponašanja tipična za spol bila nejdanko zastupljena te su na taj način dobivene i spolne razlike u činjenju nasilja. Istraživanje mogućih odgovora na ova pitanja tako bi bacilo dodatno svjetlo u razumijevanju nasilja preko interneta. Buduća istraživanja također bi se trebala usmjeriti i na poboljšanje postojećih i razvoj novih instrumenata koji se u njima koriste. Tako bi, primjerice, bilo poželjno razviti instrumente u kojima bi se sudionici mogli više poistovjetiti sa hipotetskim situacijama, poput onih u kojima bi se igrale uloge. Što se tiče skale Spremnosti na nasilno ponašanje preko interneta u različitim uvjetima anonimnosti očito je da je nekim sudionicima sam postupak rješavanja bio jasan, no nekima nije. U buduću se preporučuje jasnije objašnjavanje sudionicima što im je točno zadatak

te na koji ga način trebaju riješiti, baš zbog toga što skala nije formirana na način s kojim se većina osoba, koja nije izložena čestom rješavanju upitnika, često susreće.

Zaključno, valjalo bi raditi na univerzalnoj definiciji nasilja preko interneta, kako bi se standardizirala njegova procjena u različitim populacijama. Upravo zbog nepostojanja općeprihvaćene definicije nasilja preko interneta svjedočimo velikom varijabilitetu u njegovoj rasprostranjenosti u rezultatima raznih istraživanja. Ovisno o tome kako se definira nasilje preko interneta te kako se definiraju ponašanja od kojih se sastoji, ono se procjenjuje kao češće ili rjeđe u populaciji, a njegovih je definicija gotovo jednako kao i istraživača koji se bave njegovim proučavanjem. Baš zbog toga bi se, umjesto usmjeravanja na procjenu čestine nasilja, njegovih uzroka i posljedica, trebalo vratiti nekoliko koraka unatrag i ponovno krenuti od definicije. Time bi se olakšalo uspoređivanje rezultata raznih istraživanja, ali i omogućilo znanstvenicima da lakše dođu do odgovora o tome što se točno nalazi u podlozi nasilja preko interneta, koji su zaštitni i rizični faktori za sudjelovanje u njemu te na koji način treba oblikovati programe za njegovu prevenciju kako bi bili što učinkovitiji i kako bi iz njih izvukla najveća korist kako za osobe uključene u nasilje, tako i za njihovu bližu okolinu.

Zaključak

U ovom radu pokušale su se utvrditi razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u odnosu na različite razine anonimnosti, spolnih razlike u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u različitim razinama anonimnosti, stvarnom činjenju nasilja preko interneta i nepostojanja istih u doživljavanju nasilja preko interneta te razlike u samopoštovanju u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u različitim razinama anonimnosti. Pri tome se utvrdilo kako je spremnost na činjenje nasilja kod svih sudionika značajno veća u neanonimnoj situaciji, odnosno u situaciji kada bi nasilje činili pod vlastitim imenom. Što se tiče spolnih razlika, utvrđeno je kako su muški sudionici spremniji na činjenje nasilja u situacijama djelomične i potpune anonimnosti, dok kod stvarnog činjenja i doživljavanja nasilja spomenute razlike nisu pronađene. Također, nije pronađena razlika u razini samopoštovanja kod sudionika u spremnosti na činjenje nasilja preko interneta u različitim razinama anonimnosti. Međutim, navedene rezultate treba uzeti s dozom opreza i kritike te kao eventualne smjernice za daljnja istraživanja nasilja preko interneta. Nesumnjivo, provođenje takvih istraživanja ostaje i ostati će prijeko potrebno ne samo zbog sve većeg rasta i razvoja ovog problema, već i zbog razvoja metoda i spoznaja koje pružaju nove uvide u njegovu genezu i načine njegova rješavanja.

Literatura

- Ang, R. P. i Goh, D. H. (2010). Cyberbullying Among Adolescents: The Role of Affective and Cognitive Empathy, and Gender. *Child Psychiatry & Human Development*, 41, 387–397.
- Antoniadou, N. i Kokkinos, C. M. (2013). Cyber bullying and cyber victimization among children and adolescents: Frequency and risk factors. *Preschool and Primary Education*, 1, 138–169.
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M. i Markos, A. (2016). Possible common correlates between bullying and cyber-bullying among adolescents. *Psicología Educativa*, 22, 27–38.
- Baldry, A. C., Farrington, D. P. i Sorrentino, A. (2016). Cyberbullying in youth: A pattern of disruptive behaviour. *Psicología Educativa*, 22, 19-26.
- Barlett, C. P. i Gentile, D. A. (2012). Attacking others online: the formation of cyber-bullying in late adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*, 1, 123–135.
- Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet: Zagreb.
- Beran T. i Li, Q. (2007). The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1 (2), 15-33.
- Bosanac, D. (2008). Empatija kod ovisnika s pridruženim dijagnozama poremećaja osobnosti, shizofrenije i ostalih psihotičnih poremećaja. *Medicina*, 44 (3-4), 289-296.
- Breguet, T. (2007). *Frequently asked questions about cyberbullying*. New York: Rosen Publishing.
- Buljan Flander, G. (2016). Istraživanje o iskustvima i ponašanjima djece na Internetu i na društvenoj mreži Facebook. Preuzeto 8. 8. 2016. s <http://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/istrazivanje-o-iskustvima-i-ponasanjima-djece-na-internetu-i-na-drustvenoj-mrezi-facebook-2/>
- Chang, F-C., Lee, C-M., Chiu, C-H., Hsi, W-Y., Huang, T-F. i Pan. Y-C. (2013). Relationships among cyberbullying, school bullying, and mental health in Taiwanese adolescents. *Journal of School Health*, 83, 454-462.
- Crick, N. R., Grotpeter, J. K. i Bigbee, M. A. (2002). Relationally and physically aggressive children's intent attributions and feelings of distress for relational and instrumental peer provocations. *Child Development*, 73, 1134–1142.

- Deschamps, R. i McNutt, K. (2016). Cyberbullying: What's the problem? *Canadian Public Administration/Administration Publique Du Canada*, 59 (1), 45–71.
- Diener, E. i Wallbom, M. (1976). Effects of Self-awareness on Antinormative Behavior. *Journal of Research in Personality*, 10, 178-183.
- Duvnjak, I., Milić, M. i Jukić, R. (2016). Percepcija nasilja preko interneta iz perspektive učenika i nastavnika. VI. znanstveno-stručni skup: Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici. Filozofski fakultet: Osijek, 16-16.
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G. i Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9 (2), 168–181.
- Glass, G. V., Peckham, P. D. i Sanders, J. R. (1972). Consequences of failure to meet assumptions underlying fixed effects analyses of variance and covariance. *Review of Educational Research*, 42, 237-288.
- Green, L., Brady, D., Olafsson, K., Hartley, J. i Lumby, C. (2011). Parties' Risks and Safety for Australian Children on the Internet: Full Findings from the AU Kids Online Survey of 9–16 Year Olds and their Parents. *Cultural Science*, 4 (1), 1–73.
- Görzig, A. i Frumkin, L. (2013). Cyberbullying experiences on-the-go: When social media can become distressing. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7 (1). Preuzeto 25. 6. 2016. s <http://www.cyberpsychology.eu/view.php?cisloclanku=2013022801>
- Gross, E. F. (2004). Adolescent Internet use: What we expect, what teens report. *Applied Developmental Psychology*, 25, 633–649.
- Harman, J. P., Hansen, C. E., Cochran, M. E. i Lindsey, C. R. (2005). Liar, liar: Internet faking but not frequency of use affects social skills, self-esteem, social anxiety, and aggression. *CyberPsychology & Behavior*, 8, 1–6.
- Hinduja, S. i Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129–156.
- Hinduja, S. i Patchin, J. W. (2010a). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221.
- Internet use by age group worldwide as of November 2014 (2016). Preuzeto 20. 6. 2016. s <http://www.statista.com/statistics/272365/age-distribution-of-internet-users-worldwide/>.

- Jhala, J. i Sharma, R. (2016). Internet Use Among Adolescents. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 12 (1), 36-59.
- Jones, S. i Fox, S. Generations online in 2009 (2009). Preuzeto 10. 7. 2016. s <http://www.pewinternet.org/2009/01/28/generations-online-in-2009/> .
- Joinson, A. N. (2001). Knowing me, knowing you: Reciprocal self-disclosure in internet-based surveys. *Cyberpsychology & Behaviour*, 4, 587–91.
- Juvonen, J. i Gross, F. E. (2008). Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78, 496–505.
- Katzer C. (2009). Cyberbullying in Germany: what has been done and what is going on. *Zeitschrift fur Psychologie/Journal of Psychology*, 217, 222–223
- Keipia, T. i Oksanen, A. (2014). Self-exploration, anonymity and risks in the online setting: analysis of narratives by 14–18-year olds. *Journal of Youth Studies*, 17 (8), 1097–1113.
- Kolesarić, V. i Petz, B. (2003). *Statistički rječnik: tumač statističkih pojmova, 2. izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kowalski, R., i Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22–30.
- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The Challenge to Define. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15 (6), 285-289.
- Lapidot-Lefler, N. i Dolev-Cohen, M. (2015). Comparing cyberbullying and school bullying among school students: prevalence, gender, and grade level differences. *Social Psychology of Education*, 18, 1–6.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. A research of gender differences. *School Psychology International*, 27, 157–170.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50, 223–234.
- Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F. i Alsaker, F. D. (2012). Peer victimisation and depressive symptoms: Can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimisation? *Emotional and Behavioral Difficulties*, 17 (3), 403–420.
- Mason K. (2008). Cyberbullying: a preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45, 323–48.
- McGloin, J. M., Pratt, T. C. i Maahs, J. (2004). Rethinking the IQ-delinquency relationship: A longitudinal analysis of multiple theoretical models. *Justice Quarterly*, 21 (3), 603–631.
- Moore, M. J., Nakano, T., Enomoto, A. i Suda, T. (2012). Anonymity and roles associated with aggressive posts in an online forum. *Computers in Human Behavior*, 28 (3), 861–867.

- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R. i Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviors and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20 (2), 129–142.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Omernick, E. i Owsley Sood, S. (2013). The Impact of Anonymity in Online Communities. *U Proceedings - SocialCom/PASSAT/BigData/EconCom/BioMedCom 2013*, 526-535.
- Ortega, R., Elipe, P. i Monks, C.P. (2012). The emotional responses of victims of cyberbullying: Worry and indifference. *Psychology and Antisocial Behaviour in Schools*, 9, 139-153.
- Erdur Baker, Ö. i Tanrikulu, I. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2771–2776
- Paglia-Boak, A., Adlaf, E. M., Hamilton, H. A., Beitchman, J. H., Wolfe, D. i Mann, R. E. (2012). *The Mental Health and Well-being of Ontario Students, 1991-2011: Detailed SDUHS findings (CAMH Research Document Series No. 34)*. Toronto: Centre for addiction and Mental Health.
- Patchin, J. W. i Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence Juvenile Justice*, 4, 148–169.
- Patchin, J. W. i Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health*, 80 (12), 614-621.
- Petz, B. (1997). *Osnove statističke metode za nematematičare III., Dopunjeno izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Raskauskas, J. i Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564–575.
- Slonje, R. i Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. i Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385.
- Sticca, F. i Perren, S. (2013). Is Cyberbullying Worse than Traditional Bullying? Examining the Differential Roles of Medium, Publicity, and Anonymity for the Perceived Severity of Bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42 (5), 739-750.

- Subrahmanyam, K. i Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *Future Child*, 18 (1), 119-46.
- Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7 (3), 321-325.
- Ševčíková, A. i Šmahel, D. (2009). Online harassment and cyberbullying in the Czech Republic: Comparison across age groups. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217 (4), 227-229.
- Šincek, D., Tomašić Humer, J. i Duvnjak, I. (2015). Navike korištenja interneta i njihova uloga u doživljavanju neugodnih iskustava na internetu. U: Orel, M. (Ur.), *EDUvision 2015 „Modern Approaches to Teaching Coming Generations“* (143-156). Ljubljana: EDUvision.
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2009). The effects of instant messaging on the quality of adolescents' existing friendships: A longitudinal study. *Journal of Communication*, 59 (1), 79-97.
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2011). Online Communication Among Adolescents: An Integrated Model of Its Attraction, Opportunities, and Risks. *Journal of Adolescent Health*, 48, 121–127.
- Walrave, M. i Heirman, W. (2011). Cyberbullying: Predicting victimisation and perpetration. *Children & Society*, 25 (1), 59-72.
- Wegge, D., Vandebosch, H., Eggermont, S. i Pabian, S. (2014). Popularity Through Online Harm The Longitudinal Associations Between Cyberbullying and Sociometric Status in Early Adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 0272431614556351.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. Champaign, Illinois: Research Press.
- Wilson, J. Q. i Herrnstein, R. (1985). *Crime and human nature*. New York: Simon and Schuster.
- Wolak, J., Mitchell, K. i Finkelhor, D. (2006). *Online victimization of youth: five years later*. Alexandria: National Center for Missing and Exploited Children.
- Wright, M. (2013). The Relationship Between Young Adults' Beliefs About Anonymity and Subsequent Cyber Aggression. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16 (12), 858-862.
- Wright, M. (2014). Predictors of Anonymous Cyber Aggression: The Role of Adolescents' Beliefs About Anonymity, Aggression, and the Permanency of Digital Content. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17 (7), 431-438.

- Ybarra, M. i Mitchell, K. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 45, 1308–16.
- Zimbardo, P. G. (1969). The human choice: Individuation, reason, and order versus deindividuation, impulse, and chaos. U *Nebraska symposium on motivation*, University of Nebraska Press.